

S Radimem Holovským, majitelem farmy Trněný újezd o tom, jak těžké je v současnosti vést malou farmu v krajině, které vládne konvenční zemědělství a velkochovy zvířat. O systémech, které reagují na poptávku po nízké ceně za velké množství a dokáží vyprodukovat kilo masa za 40 korun. O Babišově monopolu, nadměrné spotřebě masa, stresu spojeném se suchem a kontrolním systémem, monokukulturním zemědělství, koktejlech chemie a našem těle, kterému je takový koktejl servírován. Ale taky o humánním vztahu ke zvířatům a o tom, proč je důležité zaplatit víc peněz za to, aby slepice viděla modrou oblohu.

O “našponovanejších” výkrmech, systému, který dokáže vyrobit kilo masa za 40 korun a rizicích volných chovů

Tak se tady podíváme, ne? Bacha, ta elektrika tluče! To jste asi dostala malinko, protože kdybyste dostala normálně, tak byste upadla (směje se)... Tady asi uvidíte alternativu, kterou jinde moc nevidíte. Tady je třeba chovatel, kterej má 60 prasat, měli je venku, měli tam 100 lidí a nechali si to zapsat do Guinnessovy knihy rekordů. My jich tu paseme 200 a nikam si to psát nepotřebujeme. Dneska vám někdo řekne: pastvina prasat? Neexistuje! Ale v každý pohádce byl obecní pasáček prasat, byl tam, protože prasata se pásala, bylo to normální a bylo to potřeba. Dneska je to dohnáný do extrému: výkrm prasat je našponovanej systém, kterej zkouší, kam až to ta zvířata geneticky unesou a zdravotně ustojej. Výkrm drůbeže už je našponovanej tak, že když ještě trošku přitlačíte, už vám to chcípá na ty civilizační věci, infarkty, mrtvice, takže se to zase zpátky natahuje na delší výkrm. To zvíře tam může jenom ležet nebo žrát. Produkce je neuvěřitelná, všechno to jede. Ale pak se stane nějakej průser a celý se to sesype jak domeček z karet: ve výkrmu drůbeže v létě na dvacet minut vypadne elektrika a v tu chvíli vám v hale, kde je 20 tisíc kuřat... no, prostě během pěti minut je hotovo.

Je důležitý si uvědomit, že slepice je lesní zvíře, přirozeně žije v nějaký skupince, kde funguje jeden kohout a deset slepic. A v momentě, kdy zavřete 1000 slepic do jedný haly, tak to jednoduše nefunguje, nemůže to fungovat; jede tam hroznej kanibalismus. Ti, co lobbují za halový chovy, vám přitom budou říkat, že se o zvířata starají, jak nejlíp můžou, že jim tam dělají úplnej komfort. Tak si sami řekněte, jestli srnka, která žije venku... Málokdo dneska přijde a řekne, že chce třeba prasata chovat tak, aby se měla dobře, a bude čekat, kolik mu za to zaplatěj. Ne. Musí se vejít do systému. Chov prasat se dneska úplně zlikvidoval. V momentě, kdy člověk řekne: chci, aby mi řetězec vyrobil kilo masa za 40 korun, tak tu bude systém, kterej dokáže vyrobit kilo masa za 40 korun a nebude bohužel koukat napravo ani nalevo. Řetězce si nadiktujou, nebo spíš spotřebitel si nadiktuje, že chce jíst zadarmo, s odpuštěním se rozhodne, že chce sračku zadarmo, a oni mu to tak udělaj. Objednávka splněna. A pokud to lidi chtěj takhle, musej se smířit s tím, že to tak je, že jsou s tím spojený všechny ty věci.

U nás je samozřejmě úmrtnost daleko vyšší než v těch nalajnovanejších chovech. Když zavřete člověka do pokoje, kde mu dáte najíst a napít, tak ho těžko venku srazí auto. A takhle je to i s těmi zvířaty. Když zavřete zvířata do sterilního chovu, tak si koupíte sterilní produkt, kterej se nepotkal s divokým prasetem nebo divokým ptákem a volně se pohybující terénní viry tam prostě nejsou. Když je necháte žít tímhle způsobem (ukazuje na prasata, ovce a krávy na pastvině), budou samozřejmě ztráty daleko větší. Tyhle ne (ukazuje na prasata), ty už jsou ty rizika, i když se vám taky stane, že přijde nějakej predátor. Vběhne tam pes a máte to, to jsou ty rizika. V momentě, kdy pustíte zvíře ven, třeba drůbež, je tam samozřejmě okamžitě enormní zatížení salmonelou. Rizika tam jsou, i když to projde kontrolou. O veterinární kontrole si ale nedělejte vůbec žádný iluze: papír musí bejt a unese všechno, ale realita je často úplně jiná. Takže máte dvě možnosti: buď ty zvířata zavřete někam, kde je budete dopovát všema

možnejma podpůrnejma látkama a plošně vakcinovat, nebo řeknete: chceme žít ve světě, jakej původně byl, a tam ty rizika máte. A pak ty problémy řešíte třeba deset let, máte úhyny, máte ztráty a vaším cílem je vytvořit stádo, který si imunitu postupně vybuduje samo.

Takovej telefon už jsem taky měl, ale rozbil jsem si ho minulej tejden v traktoru. Koukám na to jenom kvůli radarům a oblačnosti, jinak bych ho nepotřeboval. Mám tolik stresu, že mě vytočí každý zapípání SMS. Protože nikdo vám nenapíše, že je všechno dobrý, ale jenom: tady je zas problém, tady bude kontrola atd. Lidi si ten stres takhle dělaj sami. Dneska vám chcípne telefon a máte úplnou paniku. Taky vím, že nemůžu vypnout telefon, protože vždycky může utéct nějaký dobytek, odejít na silnici. Takže si nedovolím to vypnout ani na noc a jsem pořád, z vlastního rozhodnutí, pod tímhle tlakem.

O smlouvě s Babišem, dotacích, nadměrné spotřebě masa, polích řepky a o tom, kolik současná rodina utratí za jídlo

Dneska se říká, že potraviny se zdražujou, ale před deseti lety dal mladej člověk víc za telefon a za internet než za potraviny. Což je na hlavu. Lidi by si měli nejdřív dát pár facek a zeptat se, jestli se za to, za co si tu potraviny kupujou, dá taky vyrobit. Abyste to mohli dělat jinak, musíte najít lidi, kteří tomu budu rozumět, budou ochotni za to zaplatit a budou ochotni jít do nějakých rizik. Ale v momentě, kdy se dostanete ke kosteleckejm uzeninám, který měly nominální hodnotu jednu miliardu a vy je koupíte za sto milionů, můžete samozřejmě dělat všechno to, co se tu ve velkém děje. V Čechách máme někoho, kdo má monopol na celý zemědělství. Funguje to tak, že s Babišem podepíšete smlouvu, on od vás všechno vykoupí a dá vám všechny vstupy. Má to samozřejmě spočítaný tak, že když dostanete nějakou dotaci, když se to zemědělství budete snažit dělat dobře, vyjde vám to tak, abyste žili. Je tu nastavenej nějaký dotační systém, trh si to nějak určí sám, a když jste v tom systému, nějak to funguje a vy užijete rodinu. Ale musíte poslouchat ten monopol. Až si lidi uvědoměj, že něco nechťej, ale že chtějí, aby..., tak teprve bude zemědělství fungovat jinak. U nás dělá velký zemědělství pár velkejch subjektů a pak máte alternativu malýho zemědělství, který pečuje o krajinu. Jsme v situaci, že krajina už není ekosystém, ale agroekosystém – kulturní krajina je zemědělská několik set let zpátky. A my si můžeme říct: ano, chceme, aby to takhle fungovalo, a budeme se snažit s lidma ve vsi. Od toho tu jsou dneska ty mechanismy dotací, jenže u nás ten mechanismus absolutně selhává, protože 90 procent jde na velký zemědělství. A když se lezlo do té unie, lobbovalo se za to, aby byla jednotná platba na hektar, a to malý se tím zabilo. Dotace jsou od obdělanejch hektarů, ideálně čím míň tam budete dělat nějakých specifík, tím líp. Protože „my nechceme, abyste produkoval zvířata, nějak se o to postarejte, vemte dotace a budete se mít tak nějak dobře.“ Všechno je to spočítaný. Celý český zemědělství je v rukách Babiše, protože Babiš má v rukách kompletní vstupy. My, co děláme v ekologii, na něm závislý nejsme, protože to děláme jinak. Ale v momentě, kdy hnojíte, jdou veškerý hnojiva přes něj. Na tom se postavil Agrofert. Je to nastavený tak, že pokud je nekoupíte odněkud venku, musíte je koupit od něj.

Včera jsem slyšel v rádiu, že města začínaj nechávat vysokou trávu, že vysoká tráva vám ochladí prostředí, má regulační složku. Pak tam ale někdo říkal: dneska už jistý druhy hmyzu nejsou schopný fungovat v zemědělským sektoru, takže město bude muset nabídnout zelený plochy hmyzu, kterej nemůže žít v zemědělský oblasti. To je úplně postavený na hlavu! Když se podíváte, kolik tady pěstujeme Babišovy řepky, v Evropě jsme naprostá špička. A do té řepky minimálně pětkrát šestkrát jede postřikovač, kterej zlikviduje všechno živý. Protože je tam blejskáček, kterej vyžírá květy, takže v době kvetení tím postřikem zlikvidujou úplně všechno, včely nevčely. A myslíte si, že někdo, kdo si půjde koupit řepkovej olej nebo natankovat biopalivo, si uvědomí, kolik života vyhnal z toho systému? Ne. Bude si říkat: vono

je to v pořádku. Je třeba otáčet ekosystém dokola. Tady ty prasata budou zase brzy jinde a tady to bude zase zelený, pohnojený.

Lidi žijou v úplný bublině, i já žiju v nějaký bublině a do řady věcí nevidím, ale potraviny by měly stát daleko víc.

Zemědělství 100 let zpátky bylo čistokrevná ekologie a náklady pro rodinu na jídlo byly minimálně 50 procent příjmu, ne-li víc. Dneska jsou náklady na jídlo třeba 10 procent z rozpočtu rodiny. Dřív maso nebylo tak dostupný, dneska se jí hrozně moc a z vepřového masa nebo drůbeže se udělalo něco, co se vyrábí za pár korun. A populaci tohle pravděpodobně neprospěje. Aby potravina byla znovu potravinou, musí být lidi skutečně ochotný dát za ni víc. Spousta lidí si to uvědomuje, až když přijde nějaký problém, někdo je nemocnej a musí změnit režim.

Přitom vždycky bylo jasné, že do uzenin se cpe úplně všechno, ten bílej prášek, kterej všechno vyřeší. Ale teprve když má člověk zdravotní problémy, tak začne řešit, co vlastně jí a co je spouštěcím mechanismem tady toho všeho. Viděl jsem to u koní ve sportu, kdy se koňům operovaly nohy a nikdo z těch doktorů nebyl schopn přijít a říct: hele, děláte to špatně, ty zvířata jsou přetížený, nerovnoměrně zatížený a v momentě, kdy je něco bolí, začnou se enormně zatěžovat... Vrátil jsem se zase k Babišovi: využil toho, že se ekonomice daří, přidal všem, všechny si koupil a teď za ním lidi jdou úplně slepě. Kamarád šéfoval na ministerstvu sekci ekologie a před měsícem mi říkal: hele, já končím, protože snažit se pod Babišem a Tomanem o nějakou ekologii a o malý zemědělství je úplný mrhání jakoukoliv snahou.

O kontrolním systému, stresu a o tom, co bude za posledním plotem

Musím říct, že je šílený, do jaký míry jsou zemědělci utlačováni kontrolním systémem. Pokud se mi někdy o něčem zdá, je to o kontrolním systému. Furt žijete ve stresu. To jsou takový extrém! Musíte mít trus těch zvířat rozpočítanej každěj den na dusík, fosfor a draslík a vést si o tom evidenci. A stejně to jsou lži – uděláte si nějaké normativ, nějak to prostě uděláte. Nevím, k čemu tady ta buzerace je. Chápu, že v momentě, kdy do tý přírody cpete chemii, tak je potřeba, aby to někdo hlídal, aby tam ty limity byly. Ale když máte zvířata venku a fungujete z toho, co si farma sama vyprodukuje, je to zbytečný a značně mě to obtěžuje. Teď třeba bylo takový sucho, že se dobytek nedal nikde pást, protože tady nebylo nic než poušť. A máte zase nějaké normativ a papírově tam pást musíte, takže ten dobytek takhle převádíte, počítáte tam všechny ty dusíky, a přitom ty zvířata tam nebyly, protože tam nemohly bejt. Takže jste zatížený takovouhle cílenou lží, která vás doprovází každěj tejdě, prostě furt. Ty kontrolní mechanismy jsou prostě nastavený na ty obrovský podniky – tam jsou ty limity potřeba, když pak začnou někam vyvážet kejdu z tisícíhlavejch stád... Ve chvíli, kdy chcete dělat velký zemědělství, musíte se přizpůsobit systému a nemůžete koukat nalevo napravo. Nemůžete si říct: hele, já to chci dělat bez chemie. Jakmile vyeliminujete chemii, nemáte už dneska šanci při těch cenách obstát.

Kontrolní systém je 90 procent stresu. Pak jsou samozřejmě další věci: chyběj peníze nebo třeba zas tak nechyběj, ale situace je teď nastavená tak, že musíte investovat, že vás strašně tlačej: investujte, investujte, protože máte dotace. Byl tu ten program rozvoje venkova, kterej je do roku 2020, a já jsem z něj dlouho nežádal. To je to, co se teď řeší, že Babiš žádal úplně na všechno a že i takhle velký podnik bral dotace, který brát neměl. A přesně tady ty dotace byly udělaný pro malý podniky, aby udržely venkov venkovem. A v momentě, kdy to spláchnete a uděláte z toho jednu monokulturu, přestává venkov, ten zemědělskej venkov existovat. Vesnice zůstanou, ale to, co je za posledním plotem... budete se bát vylézt za plot, protože vlezete do pole a vrátíte se s popálenýma nohama. Nebo vám budou říkat: ono je to škodlivý, vylézt mimo vesnici. 90 procent stresu je skutečně tady ta zemědělská byrokracie,

na kterou jsou vázaný dotace. Když ale nebudete mít plošný dotace, jaký maj všichni, nebo uděláte chybu a musíte dotaci vrátit, jste v ten moment odsouzený ke krachu. Bavíme se tady o evidenci zvířat, číslování zvířat, ale v momentě, kdy to zvíře stáhnou z kůže, už je to maso nedohledatelný, a tam se pak dějou ty svinstva a kšeftuje se s tím ve velkém. Ale když přijde kontrola, napaří vám pokutu za urvaný číslo. O kontrole se dozvíte den dva dopředu a v tu chvíli všechno končí, musíte okamžitě sehnat dobytek, navěšet tomu ty čísla. Tak to je stres. Kdyby člověk dokázal mít všechno v pořádku, ale když jsou zvířata venku, vlezou do prvního křoví a to číslo urvou a poztrácej. A v tu chvíli kontrola a problém!

O nespání doma, pracovní síle a jednom zvířeti, které jde “vopzdějc”

Hlavní náklad na zemědělství je samozřejmě pracovní síla. My jsme začali před nějakýma deseti rukama, tenkrát jsem měl starosti s konkurencí. Za těch deset let ale konkurence zmizela, protože ti, kdo měli farmy a dělali si všechno od A do Z, většinou už zavřeli. My fungujeme v pěti, šesti lidech, nějaký stálý, nějaký cizinci, který jezděj v etapách a nějak se střídají. Na Ukrajině se dělá za čtvrtinový náklady, my tu ty kluky zaměstnáváme taky. Čecha už do zemědělství neutáhnete, ani ne tak finančně, ale lidi prostě už takovou práci dělat nepůjdou. Protože je to časově náročný, sedm dní v tejdnu a obrovskej zápřah – ne že budete dělat traktoristu nebo jenom u zvířat, na farmě musíte dělat všechno. To funguje v těch velkejch podnikách, kde se jede na směny a mají to tam nalajnovaný, ale to je právě ten rozdíl. Zemědělství se dneska posouvá někam jinam a vy se snažíte zuby nehty držet, abyste to mohli dělat.

Já potřebuju spát v průměru šest hodin denně. Když je to míň, tak akorát někde zkolabujete, se zádama, s čímkoliv. Veškerej čas se věnujete práci tady. To je prostě zemědělství a rodina se tomu musí přizpůsobit. Jsou situace, kdy celej tejdne nespíte, protože nemůžete. Zaměstanci vám nepojedou přes noc, takže si třeba jdete lehnout jenom na 10 minut. Ale to už jsou fakt extrémny, který jinak skončej průserem. Děláte do večera, protože musíte, pak víte, že ve dvě ráno musíte jet támhle někam, že brzo ráno budete nakládat a tak dále. Bohužel mi tu chyběj kluci, co by měli papíry. Voni maj třeba na traktor, ale nemaj pracovní povolení, protože to oficiální cestou nejde. V tu chvíli toho člověka nemůžete poslat na silnici, tak jim dělám taxikáře, rozvezu je po polích. Takže, když to shrnu: spíme, nespíme. Je to práce na sedm dní v tejdnu. Ale většina lidí už je dneska nastavená tak, že sedm dní v tejdnu se přece do práce nechodí a večer taky ne. Bohužel jsem na to sám, táta v jistou dobu úplně přestal dělat, a do toho přišla pražská žena a kupa dětí. V zemědělství fakt potřebujete, aby byly děti, který to převezmou, stará generace se postará o děti a pak je tam někdo, kdo to musí celý utáhnout. Jsme 30 let od revoluce a rodinný zemědělství se začíná vracet do toho, co z něj komunisti vytloukli. Neříkám, že je to jediná možnost, ale zemědělství fungovalo vždycky rodinně, takže když je na to člověk sám, tak to prostě nejde. O dovolenejch si taky můžete nechat zdát, nemůžete odsud prostě jen tak odjet.

Psychicky náročná práce je to tak hlavně kvůli kontrolám a kvůli zaměstnancům. Od rána do večera buzerujete lidi, kteří tu práci nechtěj dělat a který k těm zvířatům nemaj přirozenej vztah. Všechno je hezký v tý míře, pokud si to můžete dělat sami, ale když to začnete převádět do většího systému, tak tam hnedka stres je. Když máte malou farmu, nepotřebujete ředitele, nepotřebujete manažera, ekonoma, účetní, zootechnika, agronoma. Protože si každej den sednete do traktoru a tu farmu si objedete. A úplně nejvíc vidíte, když přijdete zvířata krmit a když je znáte, jaký jsou, jak se normálně projevujou. Když přijde zootechnik v nějaký fázi, zvířata někde žerou, nepoznáte nic. Ale když sem teďka přijedu a začnu jim sypat, tak všechny letěj, a vy najednou vidíte, že jedno jde pozdějc. A to jedno, který jde dneska pozdějc, může bejt zejtra nemocný nebo chcíplý. A to ten zootechnik nevidí. To je

stejný, jako když jdete s dítětem k doktorovi a musíte mu všechno nadiktovat. Ten doktor nepozná, proč to dítě pláče.

Třeba zaměstnancům se prej o práci zdá, ale já na to netrpím. Je to spíš o tom, že kdykoliv se v noci probudíte, myslíte na práci. Když si večer jdete lehnout, tak ještě v hlavě znova jdete od ohrady k ohradě, jestli to máte všechno v pořádku, jestli nikdo nechybí, nic není potřeba. Není to prostě o tom, že byste přišli domů a vypnuli, to vůbec ne. Furt člověk hlídá. Teď v noci začne nějaký počasí, tak si říkáte: honem, honem, teď jít vyřešit tohle... 200 dní v roce nespím doma, spím někde ve spacáku po farmě. V zimě, když se rodí, spím u těch porodů, takže objektivně zhruba 200 dní v roce nespím doma. Mám spacák s matrací v autě a stěhuju se, jak je potřeba. Prostě to chcete dělat jinak a tohle jsou věci, který vám nikdo nenadiktuje.

O suchu, monokulturním zemědělství, koktejlech chemie a touze dělat “hezkou” ekologii

V minulosti zemědělství muselo mít propojenou živočišnou a rostlinnou výrobu, dneska jsou bohužel chovy zaměřeny buď jen na živočišnou, nebo jen na rostlinnou výrobu. Třeba halovej chov prasat nebo drůbeže: nepotřebujete nic, vezmete hektar pole, namrskáte tam haly na 80 tisíc kusů drůbeže, všechno přivezete, všechno odvezete. Takže dejme tomu na dvou hektarech pozemku i s okolím děláte úplně šilenej economickej obrat, točíte desetimilióny, stamilióny za rok, a přitom nemáte nic, všechno nakoupíte, odvezete. Pak jsou zase pozemky, který mají na 1000 hektarech jenom rostliny, nemaj jediný zvíře. A to považuju za úplně největší průšvih kvůli distribuci živin.

Myslím si, že problém je monokulturní zemědělství, kdy ta krajina neudrží vodu, jak tu, co je v zemi, tak tu, co jde z vrchu. Prostě se to spláchne. To mi říkal děda. My tady máme rybník, v tom rybníku už rostou takovýhle stromy, ani nevíte, že to je rybník, ale do roku 1960 a něco to tu obdělával státní statek. A děda říkal: za státních statků zůstaly ty původní meze, nějak se to zcelilo, ale pořád se to zemědělství dělalo spíš v malým. A skončily státní statky, převedlo se to na JZD Mořina a děda říkal: přijeli, rozvorali ten kopec, přijeli s těžkejma traktorama a rozvorali meze. Pak přišel první velkej déšť a rybník nebyl, po prvním velkým dešti se zanesl bahnem a v tu chvíli tam zůstala taková stružka uprostřed, zarostlo to travou, zarostlo to stromama. A dneska je ten agroekosystém nastavenej tak, že vůbec není druhově pestrej, že je to o těch velkejch lánech. A vidíte, zvířata v tom nejsou schopný fungovat, ty přirozený, a není v tom schopná fungovat ani voda. Osobně si myslím, že největší problém je kukuřice, řepka, celý to velký zemědělství. A on si to nikdo neuvědomuje, do té doby, než se začnou odbahňovat všechny velký toky.

Vždycky říkám, že dneska je strašně jednoduchý dělat konvenční zemědělství, protože cokoliv se vám stane, vezmete postřikovač a buď tam dodáte živiny, nebo zlikvidujete to, co nechcete. A v momentě, kdy to chcete dělat bez chemie, je to běh na dlouhou trať a chyba, kterou uděláte dneska, se vám vymstí třeba za pět let. Třeba si namnožíte nějakej plevel. V zemědělství máte přitom jednu jedinou možnost. Máte rostliny, který vám v kombinaci s bakteriema vážou vzdušnej dusík: jako jetel, vojtěška, hrách... všechny luskoviny, který maj symbiotický bakterie, risobium, a který dostanou do půdy dusík. Ten potřebujete jako vstupní surovinu pro rostliny, aby rostly. Jenže všechny tyhle rostliny nejsou tržní, většinou jsou to krmný plodiny. To všechno se bohužel vymýtilo, takže veškerej dusík se do systému dostává cestou ropy, vstupy do agrochemie jdou tady odsud. Přitom ty možnosti, který vám příroda dává... dusíkem jsme obklopený, je ho ve vzduchu 70 procent, akorát ho ta rostlina neumí vázat. A zemědělství tuhle možnost ztratilo, protože se začaly dělat úplně jiný plodiny, teď

všechno stojí na kukuřici. A kukuřice si sama od sebe nesáhne pro nic. Je potřeba si to uvědomit a umět tyhle věci provázat.

Já jsem třeba až teď zjistil na vlastní kůži, jak hroznej problém ekologie versus konvence je sucho. Loni bylo takový sucho a my jsme tady v lokalitě, kde je to srážkově hodně špatný. Vloni touhle dobou jsme nebyli schopný ukrmít dobytek venku z pastvy. Bylo to tu všechno suchý jak poušť a neudělali jsme nic. V ekologii je rostlina závislá na živinách, co jsou v zemi, jsou to ty kolidní roztoky rozpuštěný ve vodě, a pokud rostlina nemá vodu, tak si živiny nenatáhne. V konvenci stříkáte rostlině 80 procent živin vrchem na list postřikovačem, takže ta rostlina dostane ty svoje živiny a pak je schopná fungovat třeba s vodou z rosy, která je čistá, živiny žádný. Takže v tý konvenci, i když je extrémní sucho, tak to nějak roste. V ekologii, když přijde sucho, tak neuděláte lautr nic, protože bez vody není cesta jak dostat ty živiny z půdy.

Já bych byl radikální ve všem, třeba co se týče roundupu, ale ta konvence za to zase bude lobbovat, že to bez toho nejde – lidi jsou naučený, že to bez toho nejde, a ten ekonomickej systém vám to neumožní dělat jinak. Zaplaťpánbůh už někdo začíná dupat, ale je to dlouhej proces. Amerika už říká, že je to škodlivý, lidi tam vysoudí peníze za to, že jim to nevratně poškodilo zdraví, ale ve velkí části Evropy se pořád tvrdí, že roundup je v pořádku. Ale teď už přijde spotřebitel, že chce dodávat mlíko, ale že v rámci farmy nepoužijete roundup, už to naši spotřebitelé nechtěj. To samý je GMO kukuřice – najednou spotřebitel řekne, že chce produkt, kterej tím není zatížen. Vzpomeňte si na DDT, postřik, kterej se zastavil už před 50 lety, musel se přestat používat. A dneska vám ti, co dělaj pitnou vodu, řeknou, že DDT začíná bejt problém ve spodních vodách a že v pitný vodě je už 50 let. Trvalo to, než se to z agrosystému dostalo přes ty spodní vody až sem.

Změnit systém je ale hrozně složitý, kvůli všem těm lobby. Stejně jako se točej obrovský vlivy a prachy ve farmacii, tak je to i v chemickém průmyslu a v živočišný výrobě. Není to jen o roundupu, lidi by si měli všímat i všech dalších insecticidů, který tu všechno likvidujou úplně masově. Za našich dětskejš let si pamatuju na motýly úplně všude, a ukažte mi tady někde motýla. V zemědělský krajině je už pomalu nenajdete. Lidi si taky často do důsledků neuvědomujou, že cokoliv se do tý krajiny přidává, jakejkoliv postřik, tak se zase do člověka dostane, není možný, aby to tak nebylo. A teď je jenom otázka, jestli někdo řekne: tahle míra je málo škodlivá, nebo hodně škodlivá, protože škodlivá je vždycky. A druhá věc je ten koktejlóv efekt, kterej si tak nedobrovolně namícháte. Představte si 100 chemickéjš látek, který si smícháte v jednom organismu. Lidi jsou jak ovce.

Letos je to docela dobrý, protože v květnu přšelo, ale to sucho je děsnej problém, když se navíc dělá ekologie v tyhle naší oblasti, kde jsme ve velkým srážkovým stínu. Tady je Českaj kras, je tu šílený kvantum vápence, kterej se v létě rozpálí a je to taková masa teplýho vzduchu, že to sem nepustí oblačnost. Vidíte? Jdou mraky a tady se to rozestupuje, ten vápencovej kras to sem prostě nepustí. Teď už ale vidím, že z titulu sucha, a to mě hrozně štve, budem muset nakupovat telata a ne si je tu rodit, protože jsme v oblasti, kde ty pícniny nejdu. Po tý loňský zkušenosti nemůžu mít bohužel tolik matek, když jim pak celou zimu musíte vozit krmení přes půl republiky. Třeba tohle stádo zůstane, máme 250 hektarů a těch krav je 200 kusů, tak to není, že bychom byli úplně malý. Abych mohl dělat tu hezkou ekologii, potřeboval bych bejt daleko menší, jenže to si ekonomicky nemůžu dovolit.

O humánním vztahu ke zvířatům, o tom, že každý ekosystém skončí katastrofou, o přírodě vysvělečené z kůže, o rozhovoru Marsu se Zemí. A taky o tom, proč je důležité platit víc peněz za to, aby slepice viděla modrou oblohu.

Já jsem se tady do toho narodil, žil jsem v tom. Máme v týchle oblasti rodokmen od roku 1620, to je docela rarita. Ale od nějakýho momentu se začnete obracet na jinou cestu, začnete mít pocit, že to chcete dělat jinak. Vidíte to na dětech. Vždycky přinesu domů nějakýho toho sirotka, slepice támhle někde zanášela, vynesla patnáct kuřátek, tak to vezmu domů. Třeba teď musím sebrat tady někde jehně, protože jsem tu našel ovci, a samozřejmě, že je nenecháte. I když by vám někdo řekl, že to není ekonomický. Ale je to humánní. No, a pak vidíte dítě, který tři hodiny sedí a jenom na to kouká. Pozoruje. A pozoruje broučky v trávě a pozoruje, jak roste tráva. Žena mi vždycky říká: Hele, to bude ten, kterej to bude dělat. Můj brácha vystudoval matfyz a věnuje se solárním článkům, jezdí po světě zkoumat materiály na fotovoltaiku a je zemědělstvím naprosto nepolíbenej, v životě už by do tohohle dobrovolně nevkročil. Stačilo mu to, co musel jako dítě. My jsme se sem vraceli, když nám bylo 10, 11 let. On to bral jako zlo a já jako požehnaní. Máma mi řekla, že od té doby, co jsem se udržel na nohou a udržel jsem kolečko, už mě doma neviděla. Když jsme byli v Praze, snášel jsem to těžce, naštěstí to nebylo dlouho. A nevím, co by bylo, kdyby nepřišla revoluce, co by člověk dělal. Tahle práce je pro mě štěstí. Stalo se mi opravdu jen párkrát za život, že se mi nechtělo pracovat, že už jsem toho měl moc. Zaměstnanci mi říkaj: Ty chceš všechno hned, ty seš magor! Ale já jsem spokojenej, když to všechno jde a navazuje na sebe. Prostě dneska sklídím, zítra zvorám, pozejtří už tam mám zaseto a už to jede nanovo. A zaručeně to nejde dělat kvůli penězům, protože tady jste každou chvíli jednou nohou v exekucích.

Na vejšce jsme měli základy ekonomie, pro ty vidláky (směje se). Pro nás stačí, když víme, co to je DPH, základní účetnictví. Ale zásadní pro mě bylo zjištění, že principy, který fungujou v ekonomii, jsou stejný jako principy, na kterejch funguje ekosystém. Jak roste ekosystém, tak roste ekonomika, pak se něco stane a takhle to celý spadne. To byl pro mě objev. Že každěj ekosystém skončí katastrofou, roste vám les, ale žádněj strom neroste do nebe, pak přijde požár, shoří to úplně do mrtě a začne to celý znova, v juvenilních stadiích. A ten požár je paradoxně pro přírodu důležitěj, protože ty juvenilní stadia zase mají šanci se prosadit. Jinak pro mě byla vejška úplně o ničem, ale na základě agroekologie jsem si začal uvědomovat, že to chci dělat jinak. Dalším důvodem bylo, že jsme v chudý oblasti, jsou tu srážky, vápenitá půda, těží se tu kámen. U táty jsem viděl, že zemědělství funguje na děsnějch chemickéjch vstupech, narvete tam 100 procent chemie, hnojiva, sklídíte 90 procent a zbytek vám dorovnaj dotace. A tátovi se bohužel úplně nepovedlo to postavit a člověk pak začne úplně z ničeho a visí nad ním dluh 20 milionů. A já jsem si říkal: do prčic, my vložíme 100 procent a ani 100 procent nesklídíme, tak proč do toho máme cpát chemii? Pak si řeknete, že když nejste schopný dělat produkci, která by živila, je přeci daleko lepší dělat něco, co přírodě neubližuje. Tady máte jistotu, že to, co vidíte tady, je pak zabalený i v tom produktu. A lidi jsou čím dál víc znovu lokálně napojený, říkaj si: ano, tady žiju, tady to vyrostlo, vidím, jak se tu o ty zvířata staraj, zaplatím za to, aby ten zemědělec mohl nějak fungovat a aby nějak fungovala tahle krajina.

Dneska se vozí všechno přes celej svět tam a zpátky a lidi jsou vůči tomu absolutně slepí. To je, jako když jdete protestovat za životní prostředí a vezmete si džíny, který jsou z bavlny. Ať se jde někdo podívat, kde se dělá bavlna ve velkým: tam není vůbec žádná příroda, tam je to chemií zlikvidovaný úplně. Tam se příroda úplně vysvlíkne z kůže, ale my to nevidíme, tak to neřešíme, a klidně si tu džínovou kůži oblíknem.

Jména už jim teď nedávám, to když jsme jich měli míň, teď už to nejde. Ale každý zvíře znáte, každý jednotlivý. Protože v momentě, kdy tu pracujete a všichni se vám tu narodili, je každý z nich pro vás osobnost. Pro každý máte nějaký přirovnání, tahle přišla odtamtad, tak jí říkáte Landová, nebo tamhleten býk se jmenuje Arzén Nectinský... teďka ty zvířata vypadaj, že jim je dobře. Ale když přijdete v březnu a padá voda se sněhem a ty zvířata stojej ve

skupince, aby se zahřály, tak každé řekne: hele, voni je tam trápěj. A v tu chvíli se to zvíře samozřejmě trápí. Když je pak máte celý den na mrazu... Mráz je ještě super, protože nemáte bahno, ale když do tohohle naprší a všude je takhle (ukazuje na pás) a vy do toho musíte vlízt, traktorem do toho bahna, tak to vám řeknu: je to vošklivý. Ale zase je to něco za něco. Je to vyvážený tím, že půl roku vám není úplně hej, ale půl roku je vám dobře. Člověka by taky mohli zavřít do kriminálu a říct: dáme ti najíst, tady máš teplou postel, neprší, nefouká sem, tak co bys víc potřeboval? A člověk taky tak nechce žít. Taky když vidíte to štěstí mezi těma zvířatama... když sem přijedu s cisternou, všechny prasata jsou támhle a tam jsou takový lázně. Člověku to pak dá pocit, že si řekne: jo, je hezký to dělat. A ne, že přijdete někam a je to tam prostě (ukazuje rukou nalajnované kotce/klece). To není ani tak o tom, jestli je bio vajíčko lepší nebo horší než je obyčejný, i když asi víme. Ale vy zaplatíte ten komfort, že slepice ví, jak vypadá modrá obloha a jak vypadá hnízdo nastlaný slámou. A pro mě je taky podstatný, že se do těch vstupů necpe chemie.

Zemědělství ve velkém je stejný jako lidi ve velkém – lidi ve městě. Lidi ve městě fungují, protože tam odněkud přivedete čistou vodu a odpad odvedete jinam, takže lidi si tam žijou a tvářej se, že se jich to netýká, protože to přiteče a odteče, člověk to nevidí. A úplně stejně je to s těma zvířatama. V momentě, kdy začnete kumulovat velký množství čehokoliv na jedno místo, ať už jsou to zvířata, nebo monokultury rostlin, musíte tam dodávat šílenou dotaci energie, chemie, antibiotik, mikroprvků... Málokdo si uvědomuje, že všechno, co lidi snědí, končí v moři. Dřív to bylo tak, že lidi měli na zahradě nějakou kadibudku a dali to na zahradu a zůstalo to v tom systému.

Jsou principy, který příroda má, a člověk se je snaží posunout, otočit planetu naruby a... kdo mi to říkal: to je, jako když si povídá jedna planeta s druhou, nějaký Mars se Zemí a ta Země se pořád škrábe, že jí něco svědí. Mars říká: hele, to jsou jenom lidi, to přejde. Ty lidi se zahuběj sami. Teď už ekologii nikdo nezná, protože se do toho 70 let pere chemie, ale ono to fakt funguje. A já jsem byl fakt nadšenější, šel jsem do toho jako do výzvy dokázat, že to funguje, a ono to funguje! V momentě, kdy máte mlíkárnou a vyrábíte mlíko, tak kdykoliv vysrážíte něco do sejra, tak vám zbejvá sirovátka, bílkovina, kterou strašně potřebujete jako vstup třeba u prasat. A to je přesně ten problém: je to oddělený. Ti, co dělaj jenom mlíko, nevěděj, co s tím, vylejvaj to... To propojení je potřeba. Takovou permakulturu může dělat každej, stačí vám mít slepici a odpad vracet do zahrady. To je ideální model!

Největší svátek pro mě je, když jdou v neděli odpoledne zaměstnanci domů a člověk si jde sám obejít zvířata a pole, leze tam po čtyřech a kouká na ty principy. V ekologii musíte takhle strávit hodně času a pozorovat, abyste viděli, co funguje a co je špatně. Já osobně tomu věřím, snažím se to dělat tak, jak to bylo dřív... ona vás chce líznout. Protože lidi jsou slaní, takže vás bude chtít líznout, pro ně je sůl něco, co jim v systému chybí a my se jim to snažíme dodávat. Kdyby vás lízla (směje se), tak to je, jako kdyby vás majzli rašplí... Je naštěstí určitá skupina lidí, která se pořád zvětšuje, kterým záleží na tom, co jedí, který na ta zvířata myslej a jsou ochotní za to, že se to zvíře má dobře, dát o trochu víc peněz. Přispívaj tak na to, že se mají líp zvířata, nějak funguje venkov, že můžou nějak fungovat původní druhy zvířat, že zvířata můžou bejt venku, na pastvě, v co nejvíc přirozeným prostředí. I když je jim v zimě venku zima a v létě zase horko, ale tak to prostě v přírodě je. Já jsem trochu pesimista a vím, že tu planetu nezachráním, ale snažím se, abych si mohl říct, že jsem jí uškodil co nejmíň a nedodával lidem polystyren. Takže my se snažíme chovat zvířata tak přirozeně, jak to jenom jde... A umíte si teda představit, že všechno, co sníte, skončí dřív nebo později v jednom velkém moři?